

Dr. Jancsó Benedek.

A magyar tudományos életben majdnem példátlanul álló szép kitüntetésben részesült a napokban dr. Jancsó Benedek hírneves erdélyi tudósunk, akit a Kormányzó majd ötvenesztendő nagyjelenlőségű munkálkodása után most a Kolozsvári Ferencz József Tudomány-Egyetem tiszteletbeli rendes nyilvános tanárává nevezett ki. A szokatlan és a legteljesebb elismerést jelentő kinevezésben dr. Jancsó Benedek érdemei megillető mértéket találnak, a nemzet hálájának azonban csak törlesztése a kinevezése, érdemei, élete, önfeláldozó munkássága, a nemzet el nem muló háláját biztosítják számára.

Dr. Jancsó Benedek székely intellektus, aki úgy elméleti, mint praktikus téren egyformán alkot, erőteljes, fűrgő székely szellemisége szakadatlanul termel gondolatokat, tetteket; gondolatainál nem áll meg és tetteiben mindig benne van az erdélyi gondolat. Példázatos „erdélyisége” teljesen új helyet jelöl a magyar tudományos életben. Műveinek tömege, tanítványainak, követőinek serege óriási küzdelmek tanuságait hordozza: Dr. Jancsó Benedek elsőnek figyelmeztette a nemzetet az oláh veszedelemre, s évtizedeken keresztül szinte egymagában harcolt a faji öntudat felébresztéséért e fenyegető veszedelemmel szemben.

Dr. Jancsó Benedek 1854. november 19-én született Geleczén, Háromszék vármegyében. Gimnáziumi tanulmányait a csiksomlyói és a kolozsvári róm. kath. főgimnáziumokban végezte, — egyetemi tanulmányait 1873—1877-ig a kolozsvári és a bécsi egyetemeken. 1878. májusában bölcsészettudori és tanári vizsgálatot tett a kolozsvári egyetemen. Ugyanezen év július havában a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a pancsovai állami főreáliskolához nevezte ki a magyar nyelv és irodalom tanárává.

Tudományos irodalmi és közéleti munkássága tulajdonképpen itt kezdődött. Bölcsészettudori értekezésének tárgya a XVI. század egyik kiváló írójának, Szenczi Molnár Albertnek nyelvészeti és irodalmi működése volt. Ez irányban tovább haladva, még Pancsován fogott bele a XVI. és XVII. század magyar nyelvtudományi mozgalmainak megírásába, amely két évvel később önálló kötetbe is megjelent. Ekkor jelent meg a Bodnár Zsigmond által szerkesztett Havi Szemlében a kuruc költészetéről írott kritikai tanulmánya.

Pancsován, amelyet négy évvel előbb csatoltak vissza a határőrvidék feloszlata után Magyarországhoz, több fiatal tanártársával erős küzdelmet folytatott a még akkor német tannyelvű főreáliskola magyar tanítás nyelvű főgimnáziummá való átalakítása érdekében. Egyik munkás tagja volt annak a fiatal tanári nemzedéknek, amely ez időben Fehértemplom, Pancsován, Ujvidéken tanárokodva, energikus irodalmi és társadalmi tevékenységet fejtett ki a magyar közművelődésnek, a magyar nyelvnek és a magyar szellemnek a volt határőrvidéken való elterjesztése és meggyökereztetése érdekében.

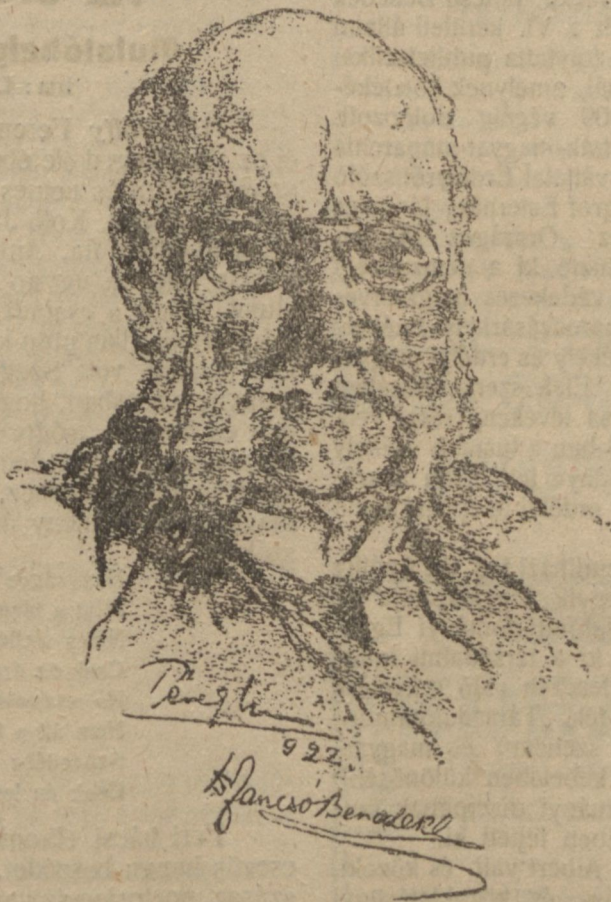
Az 1880—81. tanév kezdetével az aradi állami főreáliskolához helyeztetett át, hol később tere nyílt megkezdett irodalmi és közéleti munkásságának folytatására. Az egy épületben elhelyezett és liceumnak nevezett aradi főgimnázium és főreáliskola tanári kara ez időben a fiatalabb magyar tanári nemzedék legkiválóbb tagjaiból állott. Egy időben működtek itt Márki Sándor, Varga Ottó, Mangold Lajos e kiváló historikusok. Spitzkó Lajos, Pircsala Imre, Kincz Elek kitűnő philologusok és paedagogusok, Antolik Károly, dr. Simonkai, a természet-tudományok e külföldön is ismert jeles képviselői, dr. Jánosi Béla az aesthetika történetének írója, Telmányi Emil, dr. Hidegh Kálmán, Nesnera Aladár, Ábrai Lajos stb., akik közül később e két utóbbi az ipari és kereskedelmi szakoktatás terén szerzett magának kiváló érdemeket.

E tanári kar 1882-ben „Középiskolai Szemle” cím alatt egy tudományos és paedagogiai folyóiratot adott ki, amelynek szerkesztésével dr. Jancsó Benedeket bízták meg. Ugyancsak e tanárok kezdeményezésére alakult meg Arad város és Arad vármegye első tudományos, irodalmi és közművelődési egyesülete, a „Kölcsey Egyesület”, amelynek pár évvel később Jancsó alelnöke lett. 1883-ban jelent meg tőle Kölcsey életrajza, majd 1885-ben a jeles műfordítónak és a régi Arad egyik legkiválóbb polgárának, Fábrián Gábornak életrajza. 1882-ben kezdette meg Jancsó Benedek hirlapírói és publicisztikai munkásságát az akkor alapított Arad és Vidéke hasábjain, amely körül az akkor már nevesebb fiatal szépirodalmi írók közül egy egész gárda csoportosult: Sümegi Kálmán, Murai Károly, Iványi Ödön, Csáktornyai Lajos, Reviczki Gyula. 1880—1887-ig számos irodalmi

és kritikai tanulmányt írt a budapesti folyóiratokban Arany János, Petőfi költészetéről, Madách embertragédiájáról, a külföldi írók közül Byronról, Dickensről, Turgenyevről stb.

1887 októberében a Budapest II. ker. kir. kath. főgimnáziumhoz helyeztetett át. A fővárosba kerülve még szélesebb tér nyílt tevékenysége számára. 1889-ben átvette a Wodianer-Lampel kiadásában megjelenő „Egyetemes Közoktatásügyi Szemle” szerkesztését, amely folyóiratnak hasábjain nagyhatású munkásságot fejtett ki az akkor aktuális tanügyi reformkérdések érdekében. Ez időben több iskolai könyvet írt és ekkor adta ki „Középiskolai reform” című nagy figyelmet és vitatkozást keltezt tanulmányát. Paedagogiai működésével párhuzamosan élénk irodalmi tevékenységet fejtett ki az irodalmi és tudományos folyóiratok hasábjain, sőt az akkor nagytekinthető „Egyetértés”-ben politikai cikkeket is írt.

Fordulópontot képezett életében 1892-ben félévig tartó romániai tanulmány utja. Ez alkalommal ismerkedett meg azzal a veszedelemmel, amelyet a román irredentizmus alkot a magyar államra. Ez irányu publicisztikai munkásságát az Egyetértés hasábjain kezdte meg, majd folytatta az 1893-ban alapított *Hazánk* című napi-

lapban és önálló füzetekben, sőt kötetekben is. Ez irányú munkásságának első terméke volt: „A dakoromanizmus és a magyar kulturpolitika” című tanulmánya, majd 1895-ben „Szabadságharcunk és a dakoromanizmus” című kötete. 1896-ban „A román nemzetiségi törekvések története és jelenlegi állapota” című művének első kötete.

1896-ban Bánffy Dezső miniszterelnöksége idején szolgálattételre beosztott a miniszterelnökségnek dr. Jeszenszky Sándor vezetése alatt álló nemzetiségi osztályba, hol 1899 április 5-ig működött. Bánffy Dezső bukásával Széll Kálmán a nemzetiségi ügyosztályt feloszlatta és dr. Jancsó Benedeket ismét rendelkezésére bocsátotta a közoktatásügyi miniszternek. Széll Kálmának okul ez intézkedésre Jancsó Benedekkel szemben az általa írt „Bánffy Dezső nemzetiségi politikája” című névtelen brossurája szolgált. E brossura külpolitikai eredménye Sturza román miniszterelnök bukása lett.

Az 1899—900. tanév kezdetével dr. Jancsó Benedek újra megkezdte tanári működését a VI. kerületi állami gimnáziumnál, de egyuttal tovább folytatta publicisztikai munkásságát a Budapesti Hirlapnál, amelynek kötelékében, mint belső munkatárs 1909 végéig dolgozott. 1900—1-ben szerkesztette az „Oszták-magyar monarchia képekben és írásban” című nagy vállalat Erdélyről szóló VII. kötetét. 1903-ban alapította gróf Esterházy János és Herczeg Ferenc társaságában az „Országos Magyar Szövetséget”, amely feladatául tűzte ki a nemzetiségi veszedelem ellen való rendszeres védekezés megszervezését. Ugyanebben az időben a marosvásárhelyi Székely asztaltársaság által megindított székely és erdélyi magyar védelmi akcióban mint Benedek Elek szerkesztésében megjelenő Magyarság főmunkatársa tevékeny részt vett. Ez akciónak volt eredménye 1903-ban a tusnádi székely kongresszus, amelynek következménye lett aztán a székely kirendeltség felállítása és az erdélyi telepítési akció megindítása.

1907-ben dr. Gaal Jenő főrendiházi tag, dr. Apáthy István és mások társaságában egyik megalapítója és igazgatója volt a „Magyar Társadalomtudományi Egyesületnek”, amely feladatául tűzte ki a társadalmi tudományoknak magyar nemzeti szellemben való művelése segítségével ellensúlyozni a Jászi-féle „Társadalomtudományi Társaság” internacionális szellemű és magyarellenes működését. Ez egyesület kebelében különösebb tevékenységet a társadalom tudományi disciplinák szabadoktatásának szervezése érdekében fejtett ki.

Ugyanez év őszén Apponyi Albert vall. és közokt. miniszter szolgálattételre a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumba rendelfe be és megbizta a szabadoktatás országos szervezetének elkészítésével. A szabadoktatás országos szervezetének alapjául az általa szerkesztett Emlékirat szolgált. 1911-ben gróf Zichy János akkori közoktatásügyi miniszter az újonnan felállított Szabadoktatási Tanács ügyvezető elnökévé nevezte ki.

Időközben, mint az Országos Közoktatásügyi Tanács tagja kidolgozta a magyar nyelv nemzetiségi iskolákban való tanításának tervezetét és több ízben (1908., 1910. és 1911-ben) meglátogatta az erdélyi román és szász népiskolákat és tanítóképzőket. E tanulmány utjairól tett jelentéseiben foglalt javaslatait a Közoktatási tanács egyhanguan elfogadta, megvalósítás végett a közoktatásügyi miniszter elé terjesztette. A közoktatásügyi miniszterium e jelentésekért és javaslatokért ismételt elismerését is fejezte ki, de azok közül egyetlen egyet sem valósított meg.

1915-ben a Magyar Tudományos Akadémia tagjává választotta. 1917 tavaszán a kormány Bukarestbe költözött a román irredenta történelmi adatainak összegyűjtése végett. E tanulmányútjának eredménye „Erdély és a nagy román törekvések” című munkája, továbbá az 1920-ban megjelent „A román irredentista mozgalmak

története”. 1919 január végén Kunfi minisztersége alatt lemondott a szabadoktatási tanács ügyvezető alelnökségéről, de lemondásának elfogadását 1919 októberében Huszár közokt. miniszter érvénytelennek nyilvánította és megbizta a tanács ügyeinek tovább vitelével. Ugyanekkor gróf Bethlen István felszólítására részt vett a béke-előkészítő bizottság munkálataiban és e bizottságnak tagja is maradt egészen a bizottság 1920 június végén történt feloszlásáig. 1918 november 13-tól 1919 március 21-ig a Székely Nemzeti Tanácsnak Ugron Gáborral és Sebess Dénessel együtt elnöke volt.

Dr. Jancsó Benedek ötvenév szakadatlan munkája után, pihenés nélkül, ma is fáradatlanul dolgozik hazájáért meg nem fogyó erővel, kedvvel, egészségben. *KBM.*

Az öreg Szeged.

Mulatóhelyek és egyébek.

Írta: Cserzy Mihály.

(Folytatás.)

(15) Pálffy Ferenc polgármesterről több epizód él az öreg Szeged életében, melyek a kiváló polgármagy szivjóságáról és nemes úri gondolkodásáról tanuskodnak. Elődjének, Kolb János polgármesternek volt egy vidámkedélyű fia. Antalnak hívták, Voltaképpen ös-jogász volt, ha ugyan ezt foglalkozásnak lehet minősíteni. Mikor a családi hagyaték fogyasztásban volt, Tóni urnak állás után kellett nézni. Persze a városnál. Ősi tradíció volt Szegeden is, mint minden jóravalló magyar városban, hogy a sarjakból legyenek az utódok és hogy a „sógor-komaság” sose pusztuljon ki a torony alól. Elment tehát „Feri bácsi”-hoz, a gyémántszivű polgármesterhez, némi kis „sziverősítőt” is vett magához és kemény állásba csapván magát, imígyen szólott:

Nagyságos ur olyan vagyok,
Mint a blank „kilences”,
Nincs mellettem semki, semmi,
Csak az árva „hetes”.
Ha nagyságod, mint „tökfilkó”
Nem áll a blattomhoz,
Szögedébe szégyönszömre
Csak én leszek vesztes!

Feri bácsi elkomolyodott arccal hallgatta a reccsős hangú beszédet, kivett íróasztala fiókjából egy száraz portorico-szivart (mert az öreg ur a hagyományos pipa helyett is csak portoricot szitt a hivatalban), megnyomkodta a hegyét, aztán odanyujtotta Kolb Tóninak.

— No Tóni, ezt vártam . . . Most már látom, hogy ember akarsz lenni . . . Eddig csak rövidnadrágos-eszűi gyerekek voltál . . . Hát melléd állok tökfilkónak, gyere be öcskös holnap reggel a nagyirodába körmölöni.

Mélyen meghajtottta magát Kolb Tóni és elment.

Akkor napi kemény nyolcvan krajcárért másoltak a városi nagyirodában a diurnisták, tehát nem volt megvetendő az „állás”. Tóni ur vállalta is, de hogy meddig, nem érezte maga alatt keménynek a hivatalos széket (amelyek jóravalló kőrifából készültek Juhász uram híres asztalosműhelyében), arról nincs semmiféle írás, emlékezés még kevésbbé.

Máskor meg azzal a hírrel állítottak be a podesztához a jóakarói, hogy a vetyeháti botos-ispánja a nyári vásáron egész falka tarka malacot árult. És hogy olyan volt valamennyi, mint amilyent az öreg ur szokott fajtája miatt tenyésztetni. Meg azután, hogy zörgős sárga kocsival érkezett a vásárra a János „gazda” is, a botosispán.